

A BORSOD-MISKOLCZI MÚZEUM ÉS AZ ŐSEMBERKUTATÁS KAPCSOLATA 1914-IG

SZENTESI EDINA

„Van az idők folyamában egy határ, a melyen túl, mint a tejút álló csillagainak pályája összekáprázik szemeink előtt, úgy itt is eltéved a kutató, bűvár a végtelen meszszeiségben. Naponként új és új emlékeket hoz napvilágra az eke, a munkás kapája vagy a véletlen, a melyek mindannyian emberek, nemzedékek kulturájáról beszélnek, anélkül, hogy midőn kézműveikkel, fegyvereikkel életmódjukat ismernünk engedik, csak a legtávolabbról is sejthetnők kilétüket és az időt, a melyben határainkat hazájoknak ismerték. E korszakot, a melyre már a mondák derengő fénye sem vet többé világot, „őskornak” nevezte el a tudomány, a melynek időhatára mai időszámításunk kezdetét némelyek szerint ezredévekkel előzte volna meg.”

Szendrei János¹

Bevezetés

Az ember eredetének kérdése már évszázadokkal ezelőtt is foglalkoztatta az embereket, legfőképpen a korabeli tudósokat, de az őstörténet tudománnyá válásához és hivatalos elismeréséhez hosszú út vezetett véletlen felfedezéseken és tudományos csatározásokon át. Nyugat-Európában már a 19. század második felétől elfogadták a diluviális (jégkori) ember létét, és főleg Franciaországban, Angliában, illetve Németországban nagy gondot fordítottak az ősember nyomainak kutatására és rendszerezésére. Magyarországon is élénk vita folyt arról, élt-e hazánk területén is a diluviális ember, de a vezető geológusok ennek lehetőségét elvetették. Az ő szemléletük erősen rányomta bélyegét a kor tudományos gondolkodására.

Szendrei János is megállapítja Miskolc monográfiájában, hogy Borsod megye területén nincs nyoma a paleolit korszaknak,² mert abban az időben egész területét tenger borította, amelyből csak a Tokaji-hegy tüzet és lávát kilövellő vulkánja, valamint az Avas és a Bükk látszott ki, melynek szikláin óriási kígyó- és halszerű állatok heverésztek. Viszont elképzelte és leírta azt is, hogy az Avas tetején a babérfa, pálma-jegenye és

¹ Szendrei J., 1886. 301.

² Szendrei J., 1886. 305.

cédrusfenyő között hogyan vadászhatott az állatbőrrel fedett testű, kezében dorongot hurcoló ősapa.³

Szendrei monográfiájában nem említi, de már annak megírása előtt is kerültek elő az országban kőkori eszközök, amelyek korabeli viták tárgyát képezték.

Az első kutatásokat az 1870-es években Majláth Béla, Badányi Mátyás, báró Nyáry Jenő és Róth Samu indították meg a felvidéki barlangokban. Különösen kiemelendő Róth Samu löcsei reáliskolai tanár tevékenysége, mert ő volt az első, aki célul tűzte ki, hogy tudományosan igazolja a diluviális ember meglétét Magyarországon. Ezeket a leleteket azonban a vezető geológusok nem fogadták el jégkoriaknak.

Igazi fordulatot az 1891 augusztusában talált „Bársony-házi szakócák” hoztak. Miskolc belterületén házépítéskor 3 darab sajátosságosan megmunkált kovaköveszközt találtak, melyek egyikét Herman Ottó kapta meg, aki azonnal felismerte benne az ősember keze munkáját.⁴ A leleteket ismertető tanulmányaiban „Chelles-i” típusú szakócáknak határozta meg azokat, amelyeknek a nyersanyaga hazai eredetű, s alakjuk és kidolgozásuk alapján a paleolitikumba tartoznak, vagyis jégkoriak.⁵

Herman megállapításai nagy vihart kavartak a geológusok körében. Különösen Halaváts Gyula támadta, aki szerint a leletek alluviális, vagyis jelenkori rétegben feküdtek. Hermant a geológusok eltérő nézete a miskolci lelet korát illetően az úgy továbbvitelére és az ellentmondások tisztázására ösztönözte. Világosan látta, a legnagyobb nehézséget az okozza, hogy a leletekkel együtt nem kerültek elő korhatározó őslénytani maradványok.⁶ Pedig a város más pontjain már feltártak jégkori állatcsontokat. Maga Halaváts is részt vett a Rendező és a Gömőri pályaudvar építéskor a mamut, orrszarvú és egyéb állatok maradványainak mentésében.⁷

A tudósok között kibontakozott vita a város közvéleményét is foglalkoztatta, lendületet adva azoknak a törekvéseknek és szerveződéseknek, amelyek a művelődés ügyét akarták előmozdítani.

Petró József ügyvéd, a Bükk és a természet szépségeinek híve, mindig meglátta az oktatás és szemléltetés céljából is fontos tényezőket, pl. a Bükk állat- és növényvilágát, kőzeteit; a megmentendő műemlékeket és régészeti tárgyakat. Neki magának nem volt gyűjteménye, a város és a megye kultúráját szerette volna fejleszteni. Egy állandó oktató jellegű intézmény, egy múzeum megalapításában gondolkodott. Gálffy Ignáccal, a miskolci állami polgári, majd felsőkereskedelmi iskola igazgatójával együtt először a Borsodi Bükk Egylet keretében tervezték a gyűjtemény létrehozását, de aztán célszerűbbnek látták egy teljesen nyilvános múzeum létesítését a Közművelődési és Múzeum Egyesület megszervezésében.⁸ Rajtuk kívül Soltész Nagy Kálmán, Lichtenstein József, Lévy József, az akkor alakult Miskolci Athléta Kör vezetőségi tagjai alkották a szervező bizottságot.⁹

1893. december 31-én alakult meg a Miskolczi Közművelődési Egylet. A kör célja volt: „szellemi központot létesíteni Miskolcz város művelt elemei részére, ápolni a magyar irodalmat, tudományt és művészeteket; buzdítólag hatni a kiváló irodalmi termékek közlése s terjesztése által az írói tehetségekre, elősegíteni azok műveinek megjelenését,

³ Szendrei J., 1886. 190–191.

⁴ Ringer Á., 1996.

⁵ Herman O., 1893a., Herman O., 1893b.

⁶ Herman O., 1908. 548.

⁷ Papp K., 1907. 118.

⁸ Leszih A., 1958. 125.

⁹ Gálffy I., 1929. 298.

előmozdítani a művelődést általában, közreműködni e város, – annak köztere, utcái és környéke szépítésében, általában pedig a társadalmi élet fejlesztésére és a szép iránti érzék ápolására közrehatni.”¹⁰

A célok megvalósítása érdekében ismeretterjesztő és szórakoztató felolvasásokat, estélyeket, hangversenyeket kívántak tartani, jeles művészeket fogadni, és a kör működéséről szóló évkönyvet kiadni. Az alakulás évében az egyesületnek 25 alapító és több mint 400 pártoló (rendes) tagja volt. Ekkor még csak két szakosztály működött – az irodalmi és a művészeti. A Miskolczi Közművelődési Egyesület elnöki tisztségét Soltész Nagy Kálmán kir. tanácsos, polgármester látta el. Az egyesület rövid idő alatt nagy népszerűsége tett szert, rendezvényei igen látogatottak lettek.¹¹

Az elért siker lehetőséget adott arra, hogy a közművelődés fejlesztésének terén továbblépjének, s állandó intézményt, múzeumot és könyvtárat állítsanak fel. 1899-ben a Miskolczi Közművelődési Egyesület jelentős átalakuláson esett át, neve *Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesületre* változott, ami működési körének kibővülésére is utal.

A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület megalapítása, működése és szervezeti felépítése

A nemzeti múzeumok létrehozása a 19. században a kialakulófélben lévő nemzet-államok törekvéseinek egyik velejárója volt. A nemzeti nyelvek hivatalossá tételének és a népek története megismerésének igénye által nagy számban alakultak társulatok, indultak folyóiratok. Ezek a folyamatok előkészítői lettek a nemzeti és országos múzeumok létrejöttének. A Magyar Nemzeti Múzeum megalapítása Széchenyi Ferenc nevéhez fűződik, aki 1802-ben Magyarországra vonatkozó gyűjteményét hazájának adományozta, és az 1807. évi országgyűlés 24. törvénycikke pedig a nemzet birtokába vette az új intézményt. A kiegyezést követő időszak, a kapitalizmus rohamos hazai fejlődése új mederbe terelte a múzeumügyet. Széles körű mozgalom indult vidéken, különböző egyének és társulatok szándékozták összegyűjteni a szűkebb pátriájukra vonatkozó történeti, művészeti stb. emlékeket. A vasútépítés és folyószabályozás munkálatai nagy számban hozták napvilágra a régészeti leleteket, amelyek nemcsak a birtokosok, hanem az értelmiségi középosztály érdeklődését is felkeltették. Így szinte minden múzeum első darabjai a régészet és a numizmatika köréből kerültek ki.¹² Az országban a legtöbb helyen 1858–76 között alakultak meg a kimutathatóan is magángyűjtéseken alapuló múzeumok.¹³

A miskolci múzeum megalakítását több tényező sürgette:¹⁴

– Vidéken ekkorra már sok helyen létesítettek múzeumokat, s mivel a megyében gyűjtéssel foglalkozó intézmény nem volt, a főváros és a szomszéd megyék múzeumai, továbbá műgyűjtők, kereskedők hordták szét a Borsodból származó régészeti leleteket, történeti, néprajzi stb. emlékeket.

¹⁰ B.-A.-Z. megyei Lt. IV. 809/b. 207/894.

¹¹ B.-A.-Z. megyei Lt. IV. 809/b. 207/894.; Szendrei J., 1911. 610. Alapító tag volt, aki az egyesület alapítókéjéhez legalább 25 frttal járult; a rendes tagok pedig évente 2 frt tagdíjat fizettek.

¹² Korek J., 1988. 85–98.

¹³ Banner J., 1957. 8.

¹⁴ Leszih A., 1955. 2–5.

– A város és környéke kedvező földrajzi elhelyezkedésénél fogva (minthogy hegyvidék és alföld találkozásánál fekszik) minden korban alkalmas volt emberi megtelepedésre, amit az addig előkerült leletek is bizonyítottak.

– A Bükk gazdag növény- és állatvilágát, kőzeteit érdemes lenne összegyűjteni.

– A megye néprajzi vonatkozásban is országos jelentőségű adalékokkal szolgálhat (pl. a mezőkövesdi matyóság színpompás népviseleteivel, szokásaival stb.).

– Össze kellene gyűjteni és bemutatni Miskolc és Borsod művészeinek alkotásait.

– Az ország ezredéves ünnepségeire készülve a 19. század utolsó évtizedeiben országsszerte céltudatosan gyűjtötték a megye és a szűkebb pátria történetének, életének, képzőművészetének emlékeit.

– A régészeti leletek iránt már korábban is megnyilvánuló élénk érdeklődés az 1870–80-as években tovább fokozódott azáltal, hogy 1876-ban Budapesten rendezték a nemzetközi ősrégészeti kongresszust. Miskolc e tekintetben pedig a Bársony-házi szakó-cák által országos hírnévre tett szert; így az ez irányú kutatás folytatása is célszerű lenne.

Az egyesület 1899. április 3-án tartott közgyűlésén kidolgozott új alapszabályok értelmében „az egyesület célja: ápolni a magyar irodalmat, tudományt és művészetet egyrészt. Másrészt létesíteni egy nyilvános múzeumot és könyvtárt, fokozni és fejleszteni a műizlést és műpártolást, a közönség érdeklődését felhívni a szépművészetek iránt és megvetni alapját egy létesítendő képtárnak.”¹⁵

A célok megvalósítása érdekében:¹⁶

– Ismeretterjesztő előadásokat kívántak tartani az egyesület rendes tagjai vagy vendégek által.

– Estélyeket, hangversenyeket, műkedvelő előadásokat rendezni.

– Nyilvános múzeumot és könyvtárat, idővel képtárat létesíteni.

– Az egyesület működését feltűntető évkönyvet kiadni.

– A magyar képzőművészetet támogatni, a képzőművészek munkáit megvásárolni.

– Műkedvelő zenekart szervezni.

– Vidéken is felolvasásokat tartani, esetleg estélyeket rendezni.

Az egyesületi tagokat négyféle kategóriába sorolták:¹⁷

1. tiszteletbeli – akit a közgyűlés vagy a nemzeti közművelődés munkájának érdemeiért annak megválaszt,

2. alapító – aki az egyesület alaptőkéjéhez legalább 50 koronával hozzájárult,

3. rendes (működő) – akit a bizottságok jelölése alapján a választmány titkos szavazással és általános szótöbbséggel megválaszt (számukat 100-ban maximálták) és

4. pártoló – aki a pártoló tagsági díjat, vagyis a családfőért évi 4 koronát és a bejelentett családtagokért évi 1–1 koronát fizet, továbbá pártoló tag lehet bármely község vagy testület.

Az újjáalakult egyesületnek az első évben 51 alapító és 335 pártoló tagja volt.¹⁸ A tagok a helyi közigazgatás vezetőiből és tisztviselőiből, az egyház képviselőiből, az értelmiségi középosztály tagjaiból, birtokosokból stb. kerültek ki, vagyis olyan tisztos polgárokból, akik bár nem voltak muzeológiai szakképzettségűek, magánúton, szak-könyvekből képezték magukat egyéb elfoglaltságaik mellett, és próbálták tudásukat a múzeum érdekében felhasználni.

¹⁵ A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Alapszabályzata 1899. 3.

¹⁶ A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Alapszabályzata 1899. 4.

¹⁷ A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Alapszabályzata 1899. 5.

¹⁸ A Borsod-Miskolczi Közművelődési Egyesület 1900. évi Évkönyve. 1902. 3–12.

Az egyesület ügyeit a közgyűlés és a választmány vezette és kezelte. Ez utóbbi 20 választmányi tagból, a bizottságok elnökeiből és a tisztviselőkből állott, úgymint két elnök, főjegyző, főtitkár, ügyész, két igazgató, főpénztárnok, pénztárnok, ellenőr. A tisztségviselőket 3 évre választották meg. Ebben az időben három bizottság létezett:¹⁹ az irodalmi, a múzeumi és a zenei.

A Borsod-Miskolczi Múzeum működése és alapításának célja

A múzeumot a múzeum bizottság vezette, és a múzeumi ügyek intézése is a feladatkörébe tartozott. A múzeum bizottság egy elnökből, egy könyvtárnokból, egy múzeumőről és hat bizottsági tagból állt; továbbá Borsod vármegye és Miskolc város közönsége által küldhető 3–3 tagból.²⁰

Ügyrendje értelmében a múzeum bizottságnak a hozzá beosztott rendes tagokból kellett kialakítani a szakosztályokat, melyeknek tevékenységét a múzeum bizottság egy tagja irányította. Ugyanazon bizottsági tag több szakosztálynak is lehetett a vezetője csakúgy, mint ugyanazon rendes tag több szakosztálynak is lehetett tagja.

A múzeum szakosztályai a következők voltak: történelmi és régészeti, földrajzi és ethnographiai, állattani, növénytani, ásványtani és geológiai, képzőművészeti, könyvtári.

Az ügyrend ezen felül a szakosztályok beosztásának megváltoztatását és új szakosztályok létrehozását is lehetővé tette.²¹

A közgyűlés 1900. január 4-én tartott ülésén választotta meg az egyes szakosztályok vezetőit, akiknek feladata volt a szakjukhoz tartozó tárgyak gyűjtését előmozdítani. Így került a történelmi és régészeti szakosztály élére Gálffy Ignác, felsőkereskedelmi iskolaigazgató; a földrajzi és ethnographiai szakosztályhoz Hidvégi Benő; az állattani szakosztályhoz Gagyí Sámuel; a növénytani, továbbá az ásványtani és geológiai szakosztályhoz Budai József, református gimnáziumi tanár; a képzőművészeti szakosztályhoz Kiss Lajos, református gimnáziumi tanár; s a könyvtári szakosztályhoz Brósz Károly, felsőkereskedelmi iskolai tanár.²² A múzeumőri állást 1900. április 5-től Molnár József látta el.

Az intézmény, mely a Borsod-Miskolczi Múzeum nevet viselte, a város Papszeren álló, már a 15. században is meglévő és azóta az évszázadok folyamán többször átépített „scola” (református gimnázium) épületének 3 helyiségét kapta meg.

¹⁹ A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Alapszabályzata 1899. 7.

²⁰ A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Múzeum Bizottságának Ügyrendje. 1900-ban kinyomtatva az 1899. december 20-án tartott ülés alapján. 3.

²¹ A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Múzeum Bizottságának Ügyrendje 1899. december 20-án tartott bizottsági ülés alapján. 1900-ban kinyomtatva. 3–4.

²² Szendrei J., 1911. 612–613. A múzeum ötletét létrehívó Gálffynak és a szervező bizottság többi tagjának a Borsod-Miskolczi Múzeum Egyesületen belül fontos pozíciók jutottak. Soltész Nagy Kálmán polgármester az Egyesület egyik elnöke, Petró József, ügyvéd pedig a múzeum-bizottság elnöke lett. Lichtenstein Józsefet beválasztották a felügyelő bizottságba, Lévy Józsefet pedig a választmányba. Gálffy Ignác, felsőkereskedelmi iskolaigazgató az ellenőri posztot kapta meg.

1. kép. A miskolci fűtőháznál 1900 októberében kiáscott mamutagyar. HOM HTD 58. 433. l.

A múzeum alapításával hármas célt kívántak szolgálni²³:

– A földben és föld színén lévő régi emberi alkotások maradványait, a néprajzi tárgyakat stb. összegyűjtve és rendszerezve kiállítsák úgy, hogy Miskolc és Borsod vármegye történetét a kezdetektől napjainkig szemlélni, tanulmányozni lehessen.

– Olyan könyvtári gyűjteményt hozzanak létre, amely a kisdíaktól kezdve a szakemberek igényeit is képes kielégíteni.

– Színvonalas képgyűjteményt alapítsanak – melyben a helyi művészek alkotásaitól kezdve a hazai művészek alkotásáig megtalálhatók a műalkotások –, hogy a miskolci polgároknak ez irányú érdeklődésük kielégítésére ne kelljen más városokba elutazniuk.

1900-ban a múzeum bizottság a működés általános programja tekintetében abban állapodott meg, hogy a fő súlyt az archaeológiai leletek gyűjtésére fekteti, mivel ezek az elkallódás veszélyének leginkább kitett tárgyak a többi szakosztály gyűjtési körébe tartozó tárgyakkal szemben.²⁴

²³ Gálffy I., 1929. 298.

²⁴ Szendrei J., 1911. 612–613.

A Borsod-Miskolczi Múzeum archaeológiai szakosztálya és az őstörténeti kutatások kapcsolata 1900 és 1914 között

1900-ban az archaeológiai szakosztálynak gróf Szirmay Alfréd birtokos ásatásai-ból gyűjtött tárgyait mint a leendő gyűjtemény alapjait sikerült megszerezni. Ebben az évben Borsod megye őstelepeinek feltárására és megismerésére célul kitűzött kutatások folytán próbaásatást végeztek Szirmabesenyőn, és „tanulmányutakat” tettek Sályon és Mocsolyáson mint lehetséges jövőbeni kutatási helyszíneken.

Ugyanebben az évben kerültek elő Miskolc őskorának újabb bizonyítékai: a 3,3 méter hosszú mamutagyar és egyéb mamutcsontok (1. kép). Gálffy Ignác és segítője, Molnár János polgáriskolai tanár felügyelete mellett folytatott a múzeum ásatást a MÁV miskolci fűtőházának bővítése alkalmából előkerült mamutcsontok megmentése érdeké-ben. A múzeum büszkeségét, a 3 méternél is hosszabb mamutagyarat Csasznek Ferenc, a MÁV fémöntője gipszpólyában, faládba szorítva igen szakszerűen emelte ki, amit aztán Rácz Jenő gyógyszerész konzervált. Gálffyt az innen és Miskolc környékéről (Szirma-besenyő, Diósgyőr, Csaba stb.) előkerült nagy mennyiségű mamutcsont, valamint a Herman által országos és világhírnévre szert tett Bársony-házi szakócák a diluviális ember hívévé tették. Meggyőződése volt, ha ezek az állatok, amelyekkel másutt együtt élt az ember, itt létfeltételüket megtalálták, úgy az ember is megtalálhatta itt a maga élőhelyét és táplálékát. Ezt a nézetét erősítette továbbá, hogy a vasúti ásatásnál a nagy agyar feletti rétegben egy hatalmas, durva megmunkálású kőeszközt („durva baltá”-t) talált. Valamivel magasabb, de általa diluviálisnak vélt rétegből téglarög, emberi koponya-darab és számtalan mamutcsont is előkerült.²⁵ Mindezen leletek együttállása értelmében úgy gondolta: „Kétségtelen tehát, hogy a diluviális ember Miskolcz vidékén élt és így Miskolcz adja a kétségtelen bizonyítékot arra, hogy a paleolith kor hazánkban is meg-volt.”²⁶ Bár hozzáfűzte, kutatásaik kezdetlegesebbek annál, hogy végleges ítéletet mondjanak, így hát nyílt kérdésnek tartják, „s további kutatásaink, a Bükk hegység bar-langjainak, kavics torlaszainak átkutatása fogja előbbi állításainkat kiegészíteni, megerő-síteni.”²⁷

A következő években a múzeum továbbfejlődésének ügye került előtérbe. Soltész Nagy Kálmán 1901-ben még két termet bocsátott a múzeum rendelkezésére a „scola” épületéből, így a helyiségek száma ötre bővült, és ebből kettőt (a IV. és V. számút) az archaeológiai gyűjtemény kapott meg. Ugyanebben az évben, a május 12-én tartott köz-gyűlésen elhatározták egy évkönyv szerkesztését, ami az egyesület főtítkárának feladata lett. Gálffy Ignác, az archaeológiai szakosztály vezetője pedig ásatásokat végzett Sály, Mocsolyás, Geszt, Latorvár és Tiszakeszi határában.²⁸ A múzeumi munka könnyítése és az ásatásoknál előkerült leletek, leletkörülmények hiteles emlékezetben tartása végett a múzeum bizottság fényképezőgépet szerzett be.²⁹

Mivel az archaeológiai szakosztály két külön termet kapott, meg akarták könnyíte-ni a birtokukban lévő tárgyak kezelését, s ennek érdekében „minden egyes tárgy újonnan meghatároztatott, czédulával és folyószámmal láttatott el”.³⁰ A tárgyak 13 szekrényben lettek „kiállítva”, az egyes szekrényekben korok és ezen belül lelőhelyek szerint cso-

²⁵ Gálffy I., 1902. 34–47.

²⁶ Gálffy I., 1902. 47.

²⁷ Gálffy I., 1902. 48.

²⁸ Petró J., 1902. 22–24.

²⁹ Szendrei J., 1911. 616.

³⁰ Leszih A., 1902. 54.

portosítva. A ki nem állítható tárgyakat a többivel együtt rendszeresen földolgozták, és ezeket „czédulázva és megszámozva” elzárt fiókokban őrizték.³¹ A tárgyak ilyenfajta földolgozása és „preparálása” azt is lehetővé tette, hogy a nagy érdeklődésre való tekintettel 1901. októberében és novemberében minden vasárnap délután a közönség láthassa azokat, bár a múzeum hivatalosan még nem nyílt meg.³² Ezzel a lehetőséggel sokan éltek, s ennek egyik örömteli pozitívumaként könyvelte el Petró József, a múzeum bizottság elnöke, hogy azóta a diákok is általuk múzeumba valónak gondolt tárgyakkal próbálják gyarapítani a gyűjteményt.

1902-ben adta ki a múzeum gyűjteményének ismertető katalógusát, és ez év október 26-án nyílt meg hivatalosan az első kiállítás. A katalógus szerint ekkor 3252 műtárgyat állítottak ki, és mintegy 3000 darab maradt a raktárakban. A könyvtár könyvállománya ekkor 733 kötet volt. A kiállítás elrendezése ekkor már hat helyiségben a következő volt: az első teremben a könyvtár- és dolgozóhelyiség, a másodikban az érem- és oklevélgyűjtemény, a nagyteremben a természetrajzi gyűjtemény kapott helyet. A terem közepén 7 méter hosszú, 3 méter széles és 3,5 méter magas diorámában Borsod megye állatvilága került bemutatásra. Ugyanezen terem egyik felében régi iparművészeti és céhtörténeti emlékeket állítottak ki, a terem karzatán pedig festményeket. A régészeti gyűjteményt az emeleti első teremben, míg a történeti gyűjteményt a másodikban helyezték el.³³

1903-ban Petró József bizottsági elnök előterjesztésére a július 13-i ülésen a múzeum bizottságot újra megalakították a korábbi tagokból. Ebben az évben helyiségek híján csak korlátozott tevékenységet tudott kifejteni a bizottság, bár így is sok értékes tárggyal gyarapodott a gyűjtemény, elsősorban adományok, ajándékozás révén.³⁴

Bár a múzeum őskőkori gyűjteményének gyarapodását illetően ez az év csendesen telt, a magyar őstörténeti kutatás történetében fontos előrelépés történt.

Moriz Hoernes: Der diluviale Mensch in Europa című könyve 1903-ban jelent meg Bécsben, melyben a miskolci paleolitokat is méltatta. Ebben kifejtette, hogy könyve megjelenéséig Magyarországról a diluviális ember biztos nyoma még nem bukkant napfényre, azonban *a miskolci leletnek mégis nagy jelentősége van, mert „a réteg, a melyből a lelet előkerült, nem vetkőzteti ki ezt paleolith jellegéből, így e kőszerszámok korát nem befolyásolja, mert újabb korban áthelyezkedhettek”*.³⁵ A leleteket Hoernes tipológiailag „Solutré”-i típusúaknak (felső paleolit) határozta át, szemben Hermannel, aki „Chelles”-ieknek (alsó paleolit) vélte. Hermant a külföldi szaktekintély véleménye további kutatásokra buzdította.

Az 1904–1905. évben a múzeum gyűjteménye tovább gyarapodott, termei – melyeknek száma eddig már 7-re bővült – teljesen megteltek, ezért a közgyűléshez folyamodtak, hogy az egész épület emeletét megkaphassák. Ebben az évben további szekrényeket is kapott a múzeum gyűjteményei elrendezéséhez.³⁶ A múzeumőri állást pedig 1905. július 1-jétől Leszih Andor töltötte be. A régészeti gyűjtemény jelentős leletekkel lett gazdagabb, így bekerültek a Balázs Béla által ásott tibolddaróc–bérci-úti

³¹ Leszih A., 1902. 55.

³² Petró J., 1902. 26.

³³ Leszih A., 1955. 3.

³⁴ Balogh B., 1904. 20.

³⁵ Herman O., 1908. 550–551.

³⁶ Szendrei J., 1911. 622.

őstelep, továbbá a barcikai lelet tárgyai. Ehhez járult még Szendrei János ajándékként a Bársony-házi paleolitok két nagyobb darabjának élethű gipszmásolata.³⁷

Az 1905. év az őstörténeti kutatások terén is fordulatot hozott. Herman Ottó Hoernes munkáján fölbuzdulva elhatározta, hogy még az 1894-ben ugyancsak a Bársony-ház építkezésénél előkerült szilánk alapján újabb értekezést fog írni. Ehhez azonban szükségesnek tartotta, hogy újból megvizsgálja a lelőhelyet, különösen pedig az Avas teraszát és az avasi református temetőt, mivel még gyermekkorából emlékezett, hogy az ottaniak nem homokkőbe, hanem kavicsos földbe temetkeztek. Látogatása 1905. augusztus 5-én a vártnál is több eredménnyel szolgált. Meggyőződött arról, hogy a temető talaja valóban nem homokkő, hanem kavicsos föld, amit Dobos Ferenc sírásó „mogyoróköves földnek” nevezett, mely 3 méter vastag réteget alkot, ami fölött „finom homok” található. A sírásótól ekkor egy „nyílkövet” is kapott, amelyet az még 1901-ben talált Hofmann Károlyné sírjának ásása közben. Hermant a „nyílkő” anyagában (sárgás-szürke kova) és kidolgozásában a Bársony-házi leletek második (Széll Farkas-féle) darabjára emlékeztette. Formailag a „pointe à feuille de laurier”-nek határozta meg ezt is, ahogyan azt Hoernes könyvében a Bársony-házi leleteket illetően tette. Az avasi temető rétegeit egybevetette a Halaváts által az acélgyári téglavetőről korábban közölt, diluviumot is tartalmazó rétegsorral. Ennek kapcsán rájött, hogy Dobos Ferenc „mogyoróköves földje” a Halaváts-féle diluviális üledék tagja. Herman ezek után bizonyítva látta Halaváts tévedését és a Bársony-házi leletek paleolit voltát.³⁸ Erről később így nyilatkozott: „Itt tehát megtörtént az a közönséges eset, hogy nem a diluviális réteg igazolta a lelet paleolith korát, hanem a lelet igazolta a diluviális réteget.”³⁹

Herman felfedezése kapcsán tájékoztatta Hoernest, majd megírta a Zum Solutréen von Miskolcz című értekezését, amely a bécsi Antropológiai Társulat folyóiratában jelent meg 1906-ban. Ebben a dolgozatban az elért eredményei kapcsán azt is fölvetette, hogy az összes sztratigráfiai viszonyokat ismételtelen fölül kellene vizsgálni, sőt, a Bükk hegység barlangjait is kutatni kellene,⁴⁰ minthogy az ősemlék előszeretettel kereste föl a barlangokat, hogy ott menedéket találjon.

Ugyanebben az évben a miskolci múzeum munkatársa, Gálffy Ignác egy gyönyörűen megmunkált köeszközt kapott Bártfay Károly államvasúti mozdonyvezetőtől. Az eszközt Bártfay Petőfi u. 12. számú házának udvarán, a kútás és házalapozás közben kiszórt anyag eltakarítása után találta egy munkás; így ennél az eszköznél nem lehetett tudni, hogy pontosan honnan és melyik rétegből származik.⁴¹ Herman a leletet látva, formája és kidolgozása alapján paleolitnak, anyagát tekintve „jászpis szakócának” írta le egyik Kadić Ottokárnak írott levelében.⁴²

1906-ban a Herman Ottó által fölvetett őstörténeti és geológiai kérdések tudományos fontossága és az ellentmondások tisztázása végett a m. k. Földtani Intézet igazgatója, Böck János, beadványt intézett Darányi Ignác akkori földművelésügyi miniszterhez. A beadványban a minisztert kérte, hogy rendelje el Miskolc város sztratigráfiai viszonyainak felülvizsgálatát és Herman javaslatára a Bükk hegység barlangjainak átvizsgálását. A miniszteri engedély és a szükséges anyagi eszközök biztosítása révén a Földtani Intézet a sztratigráfiai feladat megoldásával Papp Károly, a barlangok átkutatásával

³⁷ Leszih A., 1906. 53–54.

³⁸ Herman O., 1908. 549–551.

³⁹ Herman O., 1908. 551.

⁴⁰ Herman O., 1908. 552.

⁴¹ Papp K., 1907. 120–124.

⁴² Kadić O., 1907. 337.

pedig Kadić Ottokár geológusokat bízta meg.⁴³ A két geológus októberben kezdte meg munkáját.

A Borsod-Miskolczi Múzeum ettől kezdve minden erejével támogatta a megye területén folytatott kutatásokat, bár az őskor erőteljesen meginduló ásatásait elsősorban budapesti szakemberek vezették.

A múzeum 1906 májusában a látogatók hű tájékoztatása érdekében – mivel a gyűjtemények az évek folyamán jócskán gyarapodtak – Vezető a Borsod-Miskolczi Múzeumban címmel kiadványt jelentetett meg, Leszih Andor szerkesztésében.⁴⁴ Június 29-én pedig a közgyűlés megválasztotta az új bizottsági tagokat. A múzeum bizottság elnöke Gálffy Ignác lett. A szakosztályok föllállása is megváltozott, valamint az egyes szakosztályokat is részlegekre bontották.⁴⁵

I. Régészet

II. Művészet

III. Néprajz

IV. Természettudomány

V. Könyvtár és levéltár

A Régészeti szakosztály felosztása a következő lett:

a) Történelem előtti rész, melynek vezetője Cseh Gusztáv;

b) Történelmi rész, melynek vezetője dr. Jármy József;

c) Numizmatikai rész, melynek vezetője Leszih Andor.

Papp Károly geológus 1906. október 20. és november 10. között végzett kutatásait, melynek során nemcsak Miskolcot és környékét, hanem a Bükk hegység geológiai viszonyait is megvizsgálta, bebizonyította Herman igazát és a miskolci diluviális ember létét.

A kérdéses lelőhelyeket megvizsgálva kimutatta, hogy Miskolc területén van diluvium. Abban ugyan Halaváts Gyulának igazat adott, hogy a Bársony-féle ház alluviumra épült, a Szinva a diluviumban ugyanis jóval magasabb térszínen folyt, és a diluvium óta folyamatosan mélyítve medrét, már a mediterrán homok- és agyagrétegben folyik.⁴⁶ Abban viszont Hermannnak adott igazat, hogy nem messze e helytől, az Avason megtalálható a diluvium, „s így igen egyszerű dolog, hogy a diluviális teraszról a kiszáradt Szinva bemosta a kőszakócsákat”.⁴⁷ Az avasi temető földtani viszonyait tisztázva megállapította, hogy Halavátsnak annyiban igaza volt, hogy ez a terasz nem folytatása a Sajó völgyében lévő diluviális terasznak és nem függ össze sem a népkerti, sem a diósgyőri terasszal; azonban Hermannnak is igaza volt abban, hogy az itt található „mogyoróköves föld” (andezittörmelékkel kevert nyirok) kétségkívül diluviális. Megállapította továbbá, hogy az ott talált Solutréi típusú nyílka akár eredeti diluviális rétegből is származhatott. A Petőfi utcai „nyílka” találásának helyszínén a vizsgálata során ástott szelvényben további hét „kőszakócsát” talált sárgásbarna nyirokrétegben. Ezt a réteget a diluvium legfiatalabb tagjának mondta és az eszközök anyagát az Avas Tűzkövesről, valamint a Jézus-kútja mellől származó kovának határozta meg. A további kutatások során nagy mennyiségben találtak „kőszakócsákat” az Avas környékén és a hegy több pontján. Vizsgálatai nyomán írt tanulmányában az iménti megállapítások mellett azt is leszögezte, hogy Miskolc környéke diluviális leletekben nagyon gazdag vidék, és

⁴³ Herman O., 1911. 109.

⁴⁴ Leszih A., 1906. 62.

⁴⁵ Szendrei J., 1911. 629–630.

⁴⁶ Papp K., 1907. 127.

⁴⁷ Papp K., 1907. 128.

Herman Ottó a leletek között az ősember nyomait már másfél évtizeddel korábban fölismerte.⁴⁸ Leszögezte azt is „Ezek után bizvást remélhetjük, hogy a rendszeres ásatások egyszerre csak a diluviális ember csontjait is előhozzák a Bükkhegység barlangjaiból”.⁴⁹

A miskolci sztratigráfiai viszonyok revideálásával egy időben Kadić Ottokár a Bükk barlangjait kereste fel, kutatásainak kettős feladata volt:⁵⁰

- a Bükk hegység barlangjaiban a pleisztocén ősember újabb nyomait megtalálni,
- és ezáltal a miskolci ősember kérdése tisztázásának érdekében a lelet földtani korát a barlangi lerakódásokban rétegtanilag rögzíteni.

Az 1906. évi október 18-tól november 28-ig tartó ásatások során Kadić először a Kecske-lyukat és a Büdös-pestet kutatta át, de a próbaásatások nem hoztak eredményt, így Herman Ottó tanácsára átment a vidék legnagyobb barlangjába, a Szeletába. Herman a Szeletát elhelyezkedésénél fogva és adottságai révén (szádja magasan nyílik, jó rálátást biztosít a vadak váltóira, ami elsősorban az ősemberek vadász életformájához elengedhetetlen lehetett; és terjedelmes a belseje) az ősember igényeihez mérten különösen lakályosnak vélte, ezért javasolta elsősorban ott kezdeni a kutatást.⁵¹

Kadić a rétegtani szempontok rendkívüli fontossága miatt korát meghaladó, különösen precíz ásatási módszert dolgozott ki, melyet később itthon és külföldön egyaránt elismertek. A módszer lényege: a felásandó területet 2x2 méteres négyszögekre osztotta, és minden négyszöget rétegek szerint külön ásatott. A rétegek különválasztása közzetani, őslénytani és régészeti alapon történt, ahol a rétegek egyöntetűsége miatt a tagolás nem volt lehetséges, mesterségesen 0,5 méteres rétegenként ásatott. A négyszögeket arab, ezen belül az egyes rétegeket római számmal jelölte. Mindazokat a tudományos szempontból fontos tárgyakat, amelyek egyazon négyszög egyazon rétegében kerültek elő, közös jelzéssel egybecsomagolta, és leltárba foglalta. Minden tárgy legfontosabb adatait (megnevezés, anyag stb.) leltári naplóba vezette. E módszerrel végzett ásatása során négyszögenként hol vízszintesen, hol függőlegesen haladva megkapta a barlang átmet-szetét, a tárgyak vízszintes és függőleges irányú elterjedését.⁵²

A Szeleta-barlangban a próbaásatás 1906. november 14-től 28-ig tartott, mely 200 koronába került. Ekkor a barlang előcsarnokában Kadić 12 méter hosszú, 2 méter széles, 6,5 méter mély gödört ásatott. A kiásott gödörben az alluviális réteg alatti rétegben, melynek rétegsora világosszürke, majd világosbarna, majd sötétbarna barlangi agyagból állt, barlangimedve-csontokat talált a recens fauna teljes hiánya mellett. A legtöbb csont hosszában törött volt, némelyeken zúzási nyomok is látszottak; és a csonttöredékek között élükön és hegyükön koptatottak is előfordultak. Kadić ezeket a nyomokat emberi kéz műveinek tekintette, amelyet még jobban megerősítettek a bolygatatlan pleisztocén rétegekből előkerült tűzhely- és faszénnyomok.⁵³

Kadić a Földtani Társulat 1907. április 3-án tartott szakülésén számolt be kutatásáról, ahol Török Aurél az eredményeket biztatónak találta; és a Földtani Intézet igazgatóságának előterjesztésére a földművelésügyi miniszter az ásatások folytatását rendelte el.⁵⁴

Az ásatás folytatása előtt Kadićot 1907 tavaszán a Földtani Intézet igazgatósága bécsi tanulmányútra küldte, hogy a cs. kir. udvari múzeum ősrégészeti osztályának

⁴⁸ Papp K., 1907. 120–129.

⁴⁹ Papp K., 1907. 134.

⁵⁰ Kadić O., 1915. a. 156.

⁵¹ Herman O., 1908. 553.; Uő. 1911. 111.

⁵² Kadić O., 1915. a. 157–158.

⁵³ Kadić O., 1915. a. 159.

⁵⁴ Kadić O., 1907. 341–342.

anyagát tanulmányozza, és a Szeleta-barlang anyagát ottani szakembereknek bemutatassa. Itt Moriz Hoernes és Szombathy József az ősmedvecsontok kopását megvizsgálva elvetették az emberi beavatkozás lehetőségét, a nyomokat vízben történt hőmpölygés által keletkezettnek vélték. A bemutatott faszeneket azonban emberi nyomoknak mondták, és a kutatás folytatását javasolták.⁵⁵

Kadić 1907. május 15-től június 30-ig folytatta az ásatást, melynek során az előző évben kiasott próbagödröt minden irányban bővítette. Végre siker koronázta munkáját. A pleisztocén rétegekből egész és tördelt, kopott ősmedvecsontok társaságában 40 paleolit kőszerszám került elő. Az első darab a barlang bejáratának szürke agyagából származó rövid és széles babérlevélhegy volt,⁵⁶ melyet még aznap este megmutatott a lillafüredi Peleházban nyaraló Hermannak, akivel „együtt örült ... a tudományos igazság győzelmének, az első hazai ősemberi lelet biztos, kézzel fogható bizonyítékának”.⁵⁷ Ezt követte néhány nap múlva a többi babérlevélhegy, valamint más paleolitok (pengék, kaparók, vakarók, fűrók stb.). A kőszerszámok anyaga legnagyobbbrészt ugyanaz a kéesszürke szarukő volt, mint az egyik Bársony-házi szakócának. Próbaképpen Kadić a főfolyosó hátulsó, sötét részében is ásatott, ahol a holocén és pleisztocén határán lévő mésztufa alól pompásan megmunkált babérlevélhegyet talált, mélyebbről pedig vastag, erősen szilánkolt jáspispenge került elő.⁵⁸

Kadić úgy vélte: „*A miskolci pleisztocén ősember kérdése ezzel az ásatással teljesen eldőlt. A Szeleta-barlangban talált paleolit kőszerszámok kétségtelenül bebizonyították, hogy az ősember a pleisztocénben tényleg élt a Bükk hegységben. Tartózkodásának fő helye valószínűleg a miskolci Ávas volt, ahol a szerszámaihoz szükséges kőanyagot szálban találta. Lakóhelyéül a hámosi Szeleta-barlangot is használta, de valószínű, hogy a Bükk hegység többi barlangjait is felkereste.*”⁵⁹

A tavaszi sikeres kutatások alapján a Földtani Intézet igazgatósága előterjesztésére a földművelésügyi miniszter az ásatások folytatását rendelte el. Az ásatásokat Kadić újabb 1000 korona költséggel október 18-tól december 3-ig végezte. Ekkor a barlang előcsarnokában és a főfolyosóban ismét 50 paleolit kőszerszámot talált, szépen megmunkált levélhegyeket és egyéb szilánkokat. Az ásatás legfontosabb eredménye azonban az volt, hogy a főfolyosó hátulsó részéből, bolygatatlan pleisztocén kultúrrétegből szénpor, faszén, hamu, tördelt és részben pörkölt ősmedve-csontokkal együtt számos paleolit kőszerszám, közte több szépen megmunkált babérlevélhegy került elő. Az ásatások eredményeit Kadić a Földtani Társulat 1908. január 8-i szakülésén ismertette, s később a dolgozat a Földtani Közlönyben jelent meg.⁶⁰

A Borsod-Miskolci Múzeum igyekezett a kutatásokban segítséget nyújtani, kérésükre a diósgyőri m. kir. erdőgondnokság télre és a további kutatások szünetelése idejére elzáratta a Szeleta-barlangot az illetéktelenek bejutása elől (2. kép).

⁵⁵ Kadić O., 1915. a. 160.

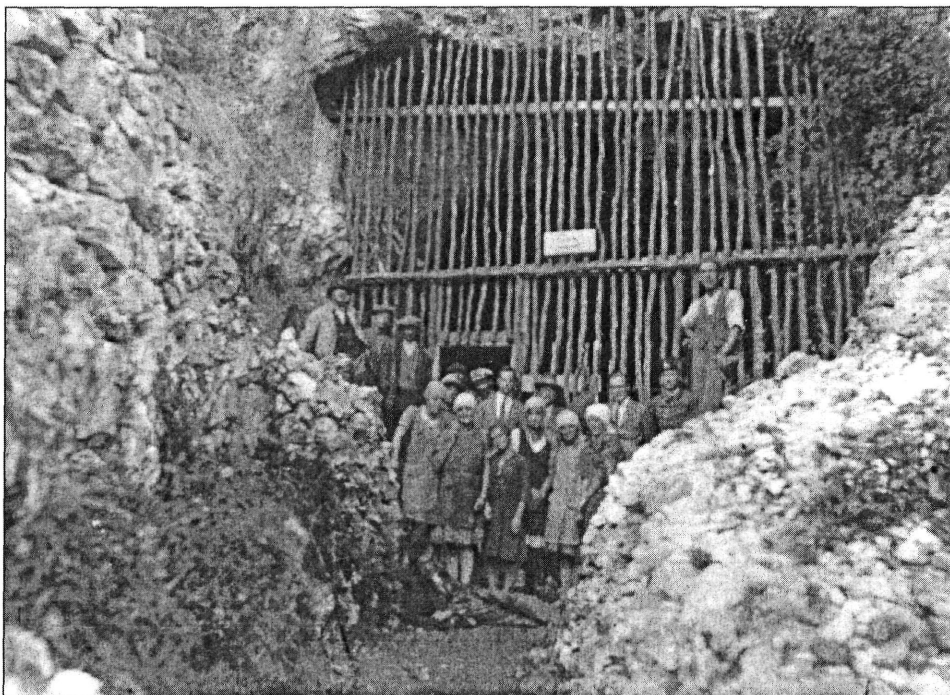
⁵⁶ Kadić O., 1915. a. 160–161.

⁵⁷ Kadić O., 1937. 119.

⁵⁸ Kadić O., 1915. a. 161.

⁵⁹ Kadić O., 1915. a. 161.

⁶⁰ Kadić O., 1915. a. 162.

2. kép. A Szeleta bejárata az egyik ásatás alkalmával az elzárást követően.
HOM Negatívtár 381.

Ezekkel a kutatásokkal egyidejűleg Gálffy Ignác, a múzeum bizottság elnöke állandó megfigyelés alatt tartotta az Avast, valamint az onnan előkerülő leleteket, melyek anyaguk és technikájuk tekintetében azonosak voltak a szeletai darabokkal. A közönség figyelmét is fel kívánták hívni a leletek és az őskor ügyének fontosságára, ezért a Herman Ottótól kapott Petőfi utcai paleolit eszköz képmásainak több darabját szétosztották a bizottság tagjai között, hogy azokat alkalmas helyeken függesszék ki. Körlevelet is küldtek e tárgyban a helybeli mérnököknek és építészeknek.

Az 1906–1907. évben a múzeum őskori gyűjteménye ismét tovább gyarapodott a Molnár János tanár által gyűjtött két őskori kőeszközzel, melyek ugyancsak az Avasról kerültek elő.⁶¹

Herman Ottó úgy vélte, hogy Papp Károly és Kadić Ottokár geológusok vizsgálatai korábbi állításait és a diluviális ember létét egyaránt igazolták, és egy későbbi dolgozatában ezt a korszakot a „paleolit kutatás első korszaka” néven emlegette.⁶² A két kutató jelentései alapján 1908-ban A borsodi bükk ősembere címmel összefoglaló értekezését is megírta, melynek végén elégedetten jegyezte meg, hogy „azzal a tudattal teszem le a tollat, hogy az ősember nyomát magyar földön biztosan kimutatnom sikerült”.⁶³

⁶¹ Gálffy I.–Leszih A., 1909. 31–34.

⁶² Herman O., 1911. 110.

⁶³ Herman O., 1908. 504.

1908. február 5-től 19-ig a Földtani Intézet tanulmányútra küldte Kadićot, hogy a szeletai kőszközöket hasonló leletekkel összehasonlítsa és „kultúraszintjükét” megállapítsa. Minthogy Magyarországon összehasonlítható gyűjtemény nem volt, ismét Bécsbe kellett mennie. Itt Hugo Obermaier és Szombathy József professzorokkal a szeletai ügyben értekezett. Obermaier a szeletai paleolit kőipart „típusos” Solutréennek határozta meg, melyben különösen a szépen megmunkált babérlevélhegyek vannak nagy számban képviselve. Ugyanakkor több eszköz valódiságát kétségbe vonta, mivel:

- Több eszköznél hiányzik a patina, és azt a benyomást keltik, mintha nemrég készültek volna.

- Az egyes darabok felületén teljesen hiányzik az egységes megmunkálás, ami a Solutréi technika jellemzője.

A hamisítás vádját Kadić nyomban megcáfolta, ugyanis:

- Az ásatást személyesen vezette, és a legtöbb darab bolygatatlan rétegből került elő, amiknek előkerülési körülményeit rögtön a helyszínen feljegyezte.

- Az ásatásokat egyszerű hátori munkások végezték, akiknek csak az első darabok megmutatása után lett fogalmuk arról, hogy valójában mit kell keresniük. Elképzelhetetlen, hogy csaltak volna, és típusos Solutréen eszközöket tudtak volna készíteni.

- Az sem képzelhető el, hogy a város hamis paleolitokkal legyen elárasztva, mivel a miskolci paleolitok közt is találni olyanokat, amelyek teljesen egyeznek a Szeletában gyűjtött „modern készítményeknek” nevezett darabokkal.

A fölmerült kételey eloszlása érdekében 1909-ben Kadić Paleolitos kőszközök a hátori Szeleta-barlangból címmel írt dolgozatában azt is kifejtette, hogy a kőszközök patinája és technikája nagymértékben függ az anyag ásványi minőségétől. Mivel ezek az eszközök az oxidációnak ellenálló réteges kalcedonból készültek, nem képződhetett rajtuk patina. Véleménye szerint a kőipar részleteinek sem kell szükségszerűen meg egyezni, mivel az embercsoportok vándorlása, izolációja és a rendelkezésre álló nyersanyagok révén a megmunkálás szokása és az ipar eredeti jellege is változhat.⁶⁴

A vádaskodások kapcsán Kadić mellett Herman Ottó újra síkra szállt, és éles hangú iratban (*Das Artefakt von Olonec und was dazu gehört*) próbált a váddal leszámolni.⁶⁵

1908. május 4-től június 21-ig a Földtani Intézet igazgatósága Kadić kérésére engedélyezte az ásatás folytatását a Szeletában, melyhez 1000 korona költséget biztosított. Ekkor Kadić fő célul tűzte ki, hogy a paleolitok elterjedéséről tiszta képet nyerjen, és ezekből sokat gyűjtsön. Nagy súlyt fektetett a holocén és a pleisztocén rétegek különválasztására is. Az ásatásokat ismételten siker koronázta, a kőszközökből közel 300 darabot gyűjtött. Az ásatás fő szenzációja mégsem ez volt, hanem az, hogy az ősmedve csontjai mellett más emlősök maradványait is megtalálták.⁶⁶

Miközben 1909-ben tovább folytatódott a munka, egyrészt a múzeum részéről Miskolc határában és az Avason, másrészt a Földtani Intézet részéről a Szeleta-barlangban, felmerült a kutatások kiterjesztésének igénye más lelőhelyekre is, amelynek személyi és anyagi feltételei lettek volna. A Földtani Intézet megbízta Kadićot azzal, hogy munkatársat keressen, aki ásatási módszerét elsajátítva a nyári kutatást önállóan vezethetné. Kadićnak sikerült megnyerni Hillebrand Jenő antropológust, akivel május

⁶⁴ Kadić O., 1915. a. 162–164.

⁶⁵ Herman O., 1913. 11.

⁶⁶ Kadić O., 1915. a. 165.

10-től 31-ig 800 korona költséggel folytatták az ásatást. Ez alkalommal közel száz paleolitot és egyéb őslénytani anyagot gyűjtöttek.⁶⁷

Az ásatások fő támogatója a továbbiakban a Borsod-Miskolczi Múzeum lett. A múzeum vezetősége a Földtani Intézettel megállapodást kötött, hogy a vizsgálatok folytatására 4000 koronát biztosít, ugyanannyit, mint amennyit addig az Intézet áldozott a Szeletára. Ennek fejében a leletek felére igényt tartott.⁶⁸ A vezetőség ugyanis valójában felmérte: még ha az ásatások támogatása rendkívül nagy anyagi terheket is jelent, mégis így „múzeumunk olyan becses paleolith kőeszköz és ősléleki csont gyűjteményhez fog jutni, minővel egyetlen hazai vidéki múzeum sem rendelkezik”.⁶⁹

A kutatásokat Herman Ottó, az elnökség és a bizottság állandóan figyelemmel kísérte, és mindent elkövettek, hogy a munka fennakadás nélkül folytatódhasson.⁷⁰ „Folytattuk a hátori ásatásokat és pedig teljes sikerrel, mert azok minden hozzáfűzött reményt beváltottak, s a kérdést kétséget kizárólag eldöntötték. Miskolcz illetve a Szinva völgye az első hely az országban, hol a diluviális ősember ittlétének nyoma beigazolható. Az ásatás és különösen szép leleteink nagyfontosságúak s élénken igazolják elvárásunkat, midőn évekkel előbb elhatároztuk, hogy a kérdés eldöntését célzó nagy munkát minekünk tetlenül nézni nem szabad, hanem minden erőnk és tehetségünk szerint segítségünk kell”.⁷¹

A Borsod-Miskolczi Múzeum támogatásával az ásatás 1909. június 1-től szeptember 4-ig, majd november 21-től december 14-ig folytatódhatott a Szeletában Hillebrand Jenő és Kadić Ottokár vezetésével. A fő cél ekkor az volt, hogy a barlang keleti folyosójának felét hosszában, lehetőleg fenéig átkutassák, és ezzel a rétegek lerakódásáról és a kőeszközök függőleges elterjedéséről tiszta képet kapjanak; mivel a korábbi ásatások elsősorban a felsőbb rétegeket érintették. Ez az ásatás ismét bővelkedett leletekben, ősméregcsontokkal 6 nagy láda telt meg, és mintegy 800 darab paleolitot gyűjtöttek. A kőeszközök elterjedése kapcsán fejlődés volt megállapítható. Nevezetesen a mélyebb szintekből vörös agyagban durván megmunkált kisebb babérlevélhegyek és merőlegesen szilánkolt kőeszközök kerültek elő; míg a felsőbb szürke agyagban finoman megmunkált nagyobb babérlevélhegyek, laposan szilánkolt kőeszközök és éles szélű pengék voltak jellemzőek. Az őszi ásatás során a folyosó hátsó részében ástak, és közel 40 darab kőszerszámot találtak.⁷²

1909-ben aztán, ahogyan Török Aurél megfogalmazta:⁷³ „...sikerült elérni azt a célt, amely ránk magyarokra már becsületkérdés volt. A Kárpátok külső vidékén már körös-körül megvolt a diluviális ember nyoma, csak nálunk nem”. Ez év nyarán kerültek elő ugyanis az első ősembermaradványok. Miközben a Szeleta-barlang feltárását felváltva folytatták, Hillebrand Jenő és Kadić Ottokár próbaásatásokat végeztek még fel nem kutatott barlangokban is. Így jutott el Hillebrand a Szeleta-barlangtól három óra járásnyira, délnyugati irányban fekvő répáshutai Balla-barlangba. Itt 1,3 méter mélységben, az alluviális réteg alatti sárgás és erősen törmelékeny agyagrétegben, amelyben tömegesen fordultak elő rágcslómaradványok, gyermekcsontokat talált teljesen zavartalan

⁶⁷ Kadić O., 1915. a. 166.

⁶⁸ Gálffy I.–Leszih A., 1911. 10.

⁶⁹ Gálffy I.–Leszih A., 1911. 11. (A múzeummal kötött megállapodás ellenére a Földtani Intézet a későbbiekben sem adta át a Szeleta leletanyagának a felét.)

⁷⁰ Gálffy I.–Leszih A., 1911. 10.

⁷¹ Gálffy I.–Leszih A., 1911. 4–5.

⁷² Kadić O., 1915. a. 167–168.

⁷³ Jegyzőkönyv az 1911. jan. 25-i szakülésről. Földtani Közlöny XLI. köt. 1–2. füzet 94.

„situsban”. Egy kb. 1¼ éves gyermek csontvázából megmaradt a koponya legnagyobb része az alsó állkapoccsal, mindkét combcsont, mindkét felkarcsont, az alkarból egy singcsont és egy orsócsont, az egyik kulcsont, a gerincoszlopból két csigolyatest, egy lapockatöredék és öt bordatöredék. A csontokból megállapítást nyert, hogy a gyermek a *Homo sapiens* formakörbe tartozott, és kifejezetten hosszú fejű volt. A lelet diluviális kora mellett főleg az agyag színe szólt, mivel nem talált kőszerszámokat, amiből a lelet korát meg lehetett volna állapítani, és a rágcslók csontjain kívül sem került elő más jellemző csont.⁷⁴ Ezért a lelet ténylegesen diluviális kora csak a következő évben dőlt el.

1910-ben Kadić Ottokár próbaásatást végzett a Szeletával szemben fekvő Puskaporos „odúban”. Itt rátalált ugyanarra a rágcsló faunára szintén diluviálisnak látszó sárga agyagban, amely alatt közvetlenül ugyanilyen kinézetű agyagban a Solutréi korra utaló kőszerszámokat tárt fel. Kormos Tivadar a Puskaporosban talált rágcslófaunát diluviálisnak határozta meg. Hillebrandnak már ekkor feltűnt a két lelőhely rágcslófaunája közti hasonlatosság, így a Balla-barlangi gyermekcsontok diluviális korára következtetett, amit a Földtani Intézet által a vizsgálattal megbízott másik két kutató is megerősített.⁷⁵ 1909-ben tehát előkerült végre Magyarország első, bizonyítottan diluviális korú emberi lelete!

A csontvázat, mint a Borsod-Miskolczi Múzeum örök letétjét – a múzeum részéről nemes gesztusként – a Magyar Földtani Intézetnek adták át, hogy „az ország szívében” a legméltóbb, a hazai és külföldi látogatók és tudósok által leginkább hozzáférhető helyen őrizték, mint „nemzeti kincset”. A múzeum a lelet gipszmásolatát kapta; de a Szeleta-, a Puskaporos- és a Balla-barlang minden másnemű leletének felére igényt tarthatott.⁷⁶

A hátori kutatásokkal egyidejűleg folyamatosan figyelték Miskolc környékét, és különösen az Avast, ahol 1910-ben a múzeum többször ásatott és a további kutatást is célul tűzte ki. Ennek során nemcsak szép leletek kerültek ismételtelen elő, hanem újabb bizonyosságot nyert az a tény, hogy a Szeleta-barlang s az Avas leletei egyazon diluviális nép emlékei lehetnek.⁷⁷ A paleolit kőszerszámok nyersanyagát és annak előfordulási viszonyait megvizsgálva, „minden kétséget kizárólag” bebizonyosodott, hogy a miskolci diluviális leletek alapanyaga termés állapotban az Avason megtalálható.⁷⁸

1910-ben a múzeum régiségtára tovább gyarapodott: a Széll Farkas-féle Bársonyházi szakócat Herman Ottó közbenjárására az özvegy a múzeumnak ajándékozta; és Gálffy Ignác is a múzeumnak adta a Petőfi utcai nyílhegyet, valamint a Miskolc határából és az Avasi temetőből gyűjtött kőszerszámokat.⁷⁹

A Borsod-Miskolczi Múzeum 1910-ben további 700 koronát adományozott a barlangkutatókra, így Hillebrand 1910. augusztus 28-tól szeptember 27-ig ismét tudta folytatni a Szeleta-barlang ásatását. Megállapítást nyert, hogy a barlangrészek mélyebb szintjeiben kevesebb kőszerszám fordul elő (mindössze 40 darabot találtak), amelyek megmunkálásukban eltérnek a felső szintekből gyűjtött anyagtól, így tehát idősebb kőipart találtak.⁸⁰

Az ásatás időtartama alatt augusztus 21-től 24-ig Miskolcon tartották a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlését. A gyűlés tagjai elismeréssel hallgatták

⁷⁴ Hillebrand J., 1911. 452–455.

⁷⁵ Hillebrand J., 1911. 454.

⁷⁶ Gálffy I.–Leszli A., 1911. 12.

⁷⁷ Gálffy I.–Leszli A., 1911. 12–13.

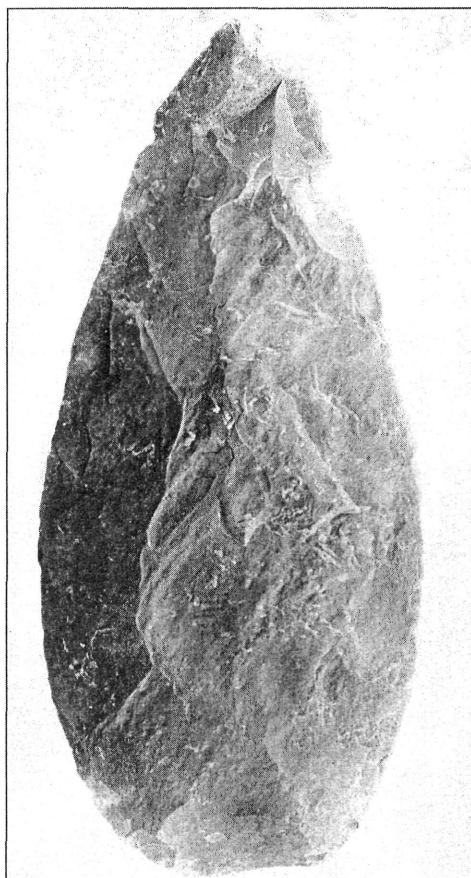
⁷⁸ Gálffy I.–Leszli A., 1911. 13.

⁷⁹ Gálffy I.–Leszli A., 1911. 27.

⁸⁰ Kadić O., 1915. a. 168–169.

az országos hírű kutatásokkal kapcsolatos előadásokat. A múzeumban e célból kiállítást rendeztek a szeletai és a miskolci paleolit leletekből. Két tárlóban a Bársony-házi szakócák másolatait, az eredeti Petőfi utcai nyílhegyet, két másikban pedig a Földtani Intézet által leküldött szép babérlevél alakú hegyeket, más kőeszközöket, állatsontokat, stb. állítottak ki. A két szekrény fölé a miskolci szakócák nagy fényképeit és Herman Ottó művének 10 képtábláját függesztették ki (3. kép).⁸¹ A vándorgyűlés kisebb társasága augusztus 23-án meglátogatta a Szeletabarlangot, köztük volt Gálffy Ignác és a Bársony-házi leletek rétegtana miatt vitázó Halaváts Gyula is.⁸²

1911. március közepétől április közepéig a Földtani Intézet megbízásából 1000 korona támogatással Hillebrand és Kadić tovább folytatták a Balla-barlang ásatását. Majd ugyanezen év júliusában újabb 3 héten át a Magyar Tudományos Akadémia 500 koronás támogatásával Lenhossék Mihály ajánlatára ismételten tovább kutattak. A munkába bekapcsolódott Gálffy Ignác is a Borsod-Miskolci Múzeum részéről. Az ásatás során 3 tűzhelyet – faszénmaradványokkal és égett csontokkal – sikerült föltárni, mindet a barlang leghátsó részében.⁸³ Ezen ásatások alkalmával a barlang alsó rétegkomplexumából több, mint 30 paleolitot tártak föl, melyet Hillebrand kidolgozásuk alapján Aurignacien iparba tartozónak, alapanyagukat tekintve az Avasról származó kalcedonnak tartott. A barlang érdekes leletei közé tartoztak a barlangi medve fogaiból készült penge-, kaparó-, vakaró-féle eszközök. A rágcsálók (pocoknyúl, sarki hófajd, erdei cickány, hörcsög, nyúl stb.) csontjai mellett találtak rénszarvas- és barlangimedve-csontokat is. Ennek alapján

*4. Paleolitik - lándzsa, találatok 1891-
a "Bárcsén" álló Bársonyház alaf.
jobb. Fűre.
A miskolci múzeumban ajánlja*

1908. Herman Ottó

3. kép. Az egyik Bársony-házi szakóca
korabeli fényképe, Herman Ottó
dedikációjával 1908-ból.
HOM HTD 58.435.2.1.

⁸¹ Gálffy I.-Leszih A., 1911. 15–16.

⁸² Kadić O., 1915. a. 169.

⁸³ Hillebrand J., 1912. 753–769.

szubarktikus–kontinentális klímára, valamint sztyeppei flórára és faunára következtetett Hillebrand.⁸⁴

Ebben az évben a Borsod-Miskolczi Múzeum ígéretet kapott, hogy segítségeiért a Földtani Intézettől a múzeumot megillető részen felül egy rendszeres közet- és kővületegyűjteményt, valamint a Balla-barlang leleteinek szép gyűjteményét fogja kapni.⁸⁵ Szükségesnek tartotta a múzeum a hátori ásatások mellett Miskolc és környéke, valamint az Avas kutatásának folytatását, de anyagi erőik elégtelensége miatt az Avas ásatását egyelőre szüneteltették, „mert az összes pénzünket a veszélynek kitett barlangi leletek felkutatására és megmentésére kellett fordítanunk. Ezután következik az avasi diluvium teljes felkutatása.”⁸⁶

A múzeum 1911-ben a Szeleta-barlang kutatására újabb 1000 koronát adományozott, melyből Hillebrand június 15-től július 20-ig ásatott. Fő célul a barlang egyik felének hosszában és fenekéig tartó átkutatását tűzték ki, hogy az őslénytani és ősrégészeti tárgyak függőleges elterjedéséről tiszta képet kapjanak.⁸⁷

Ebben az évben a Földtani Intézethez és a Borsod-Miskolczi Múzeumhoz harmadik támogatónak a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtára is csatlakozott 1000 korona költséggel. Így július 26-tól szeptember 5-ig Kadić folytatni tudta az ásatást, melynek fő célja volt, hogy a barlang nyílása mélységéről és az itt folyó víz útjáról, valamint a barlangban történt lerakódásokról tájékozódást kapjon. A barlang környékének rétegtani viszonyait is megvizsgálták, hogy az a barlang lerakódásainak rétegtani viszonyaival egybevethető legyen. Ismét számos paleolit eszköz került elő, mégis a legnagyobb jelentőségű lelet az előcsarnok barna agyagából most először előkerült mamutfog volt.⁸⁸

Magyarországon a diluviális ember léte már 1906-tól fokozatosan bizonyítást nyert és egyre több kutatótól és intézménytől kapott támogatást, a külföldi hivatalos elismerés azonban elég sokáig váratott magára.

A nagy esemény 1911. augusztus 4-én következett be, amikor a Tübingában ülésező nemzetközi paleontológiai értekezleten Kadić a szeletai kutatásokról előadást tartott; ahol a magával vitt paleolitok és szelvények ábrái nyomán az elért eredményeket ismertette. Beszámolt arról, hogy a Szeletában a Solutréen köipar kétségkívül kimutatható, mégpedig két emeletben:

- a barlangkitöltés felső, diluviális rétegében, a „java solutréen” a szépen megmunkált babér és fűzfalevél alakú hegyeivel található;
- a kitöltés mélyebb rétegeiben pedig a kultúra kezdetlegesebb szintje az apró szakócákkal.

Az eredmények a külföldi kutatók (R. Forrer, R. R. Schmidt stb.) körében elismerést váltottak ki, sőt, Szombathy József is készséggel beismerte korábbi tévedését.⁸⁹

A Borsod-Miskolczi Múzeum a nemzetközi elismerések után sem szűnt meg a Szeleta és a hátori barlangok támogatójának lenni. Hillebrand Jenő 1912-ben, június 23-tól augusztus 2-ig tovább folytatta a répáshutai Balla-barlang feltárását; illetve próbaásatást végzett az Istállósközi- és a Peskő-barlangokban, ahol mindenütt ki tudta mutatni

⁸⁴ Hillebrand J., 1912. 753–769.

⁸⁵ Gálffy I.–Leszih A., 1913. 4.

⁸⁶ Gálffy I.–Leszih A., 1913. 6.

⁸⁷ Kadić O., 1915. a. 169.

⁸⁸ Kadić O., 1915. a. 169–171.

⁸⁹ Kadić O., 1937. 122.

az ősember nyomait. Kadić Ottokár 1912. szeptember 14-től október 20-ig a Szeleta-barlangban folytatta a munkát.⁹⁰

A Borsod-Miskolci Múzeum 1912-ben továbbra is kénytelen volt szüneteltetni az avasi diluvium tervezett ásatását anyagi fedezet hiányában. A múzeum felterjesztést intézett a M. Kir. Földművelésügyi Minisztériumhoz a hátori barlangok kutatásának segélyezése ügyében, 4000 korona állami segély kiutalása érdekében.⁹¹

Serényi Béla földművelésügyi miniszter 1913-ban 4000 korona költséget engedélyezett a múzeum kérelme kapcsán, melyből a Földtani Intézet 1000 koronát juttatott a Szeleta-barlang ásatásának befejezésére, míg a többi összeget a Bükk más barlangjainak kutatására fordította. A Szeleta-barlang kutatása 1913. szeptember 12-től október 14-ig folytatódott Kadić Ottokár vezetésével, de a barlang feltárása teljes egészében még ekkor sem fejeződött be. A barlang ásatása 1906 és 1913 között összesen 1 év 3 hónap és 3 hétig tartott; összes költsége 12 700 koronát tett ki, melyből a Borsod-Miskolci Múzeum 5700 koronát, a Földtani Intézet 5000 koronát, a Magyar Nemzeti Múzeum 2000 koronát fedezett.⁹²

Hillebrand Jenő ebben az évben, augusztus első felében a Borsod-Miskolci Múzeum megbízásából az Istállóskői-barlang feltárását folytatta.⁹³ Gálffy Ignác ásatást vezetett az avasi református temetőben, és kőszközöket gyűjtött a Kőporos-dűlőben.⁹⁴ A múzeum gyűjteményébe 10 kőszköz került, köztük: egyoldalú levélhegy-töredék, pengehegy, diszkosz, Szeleta-kaparó, néhány felső-paleolit jellegű penge és egy vakaró-penge.⁹⁵

Az 1913-as év nemcsak az egyik legnagyobb hazai barlang kutatásában jelentett fordulópontot az ásatás befejezése által, hanem a múzeum életében is változás következett be.

A múzeum 1913-ig a Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeum Egyesület kezelésében működött. 1913-ban a múzeumi osztály előterjesztésére az Egyesület a múzeumot Miskolc város és Borsod vármegye hatósági kezelésébe adta át. A városi törvényhatóság az október 30-án tartott közgyűlésen elhatározta, hogy a múzeumot átveszi, és házilag kezeli Borsod-Miskolci Múzeum néven. A határozatot a belügyminiszter 1914 januárjában hagyta jóvá, de az ügyek rendezése, a gyűjtemény megfelelő elhelyezése már csak a háború után történhetett meg.⁹⁶

Az 1914-ben kitört első világháború a múzeum életére és az ősemberkutatás folytatásának lendületességére is kedvezőtlen hatást gyakorolt. A múzeum 1914-től 1920-ig zárva tartott.⁹⁷

A barlangok feltárása ennek ellenére nem állt le, bár a kormány részéről elmaradt a kilátásba helyezett állandó anyagi támogatás, így a Földtani Intézet költségén, egyéb intézmények és magánszemélyek támogatásával a szerény anyagi lehetőségekhez képest próbálták folytatni a kutatást a tervezettől jóval kevesebb helyen. A háborús helyzetet

⁹⁰ Gálffy I.–Leszih A., 1913. 21.

⁹¹ Gálffy I.–Leszih A., 1913. 21–22.

⁹² Kadić O., 1915. a. 177–178.

⁹³ Hillebrand J., 1914. 118.

⁹⁴ Simán K., 1978–79. 12.

⁹⁵ Vértes L., 1965. 147–148.

⁹⁶ Leszih A., 1929. 302. ; Thurzó Nagy L., é. n. 142.

⁹⁷ Leszih A., 1929. 302.

jellemezte, hogy nem új lelőhelyek ásátásába fogtak, hanem a már korábban megkezdett lelőhelyek feltárását folytatták a kutatók mindenütt.⁹⁸

A Borsod-Miskolczi Múzeum támogatása lehetővé tette Hillebrand Jenőnek, hogy folytassa az Istállóskői-barlang feltárását július 9-től 19-ig, amikor is az előző évben felfedezett pleisztocén tűzhelyből számos aurignaci típusú kőeszköz került elő.

1914. december 27-én⁹⁹ óriási veszteség érte a Borsod-Miskolczi Múzeumot és az őseemberkutatást. Elhunyt Herman Ottó, „az utolsó magyar polihisztor”, a magyarországi rendszeres őskőkorkutatás megindítója. Bár sohasem volt a miskolci múzeum vezetője, munkatársa, mégis gyakran lejött Miskolcra, figyelemmel kísérte a paleolitikatutásokat, tanácsokkal látta el a múzeum munkatársait. Tudományos munkássága elismeréseként a Közművelődési és Múzeum Egyesület 1908. június 28-án tiszteletbeli tagjává választotta.¹⁰⁰ Ő abban a szerencsés helyzetben volt, hogy megélhette azt az időt, amikor az őstörténeti kutatások terén tett erőfeszítéseit siker koronázta.

S az, hogy mindez megvalósulhatott, nagymértékben köszönhető volt a Borsod-Miskolczi Múzeumnak, a tekintélyes anyagi áldozatvállalásának, valamint munkatársai lelkes és odaadó munkájának.

IRODALOM

Balogh Bertalan (szerk.)

1904 A választmány jelentése. A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Évkönyve 1903/4. évről, 5–31.

Banner János

1957 Adatok a régi Borsod megyei régészeti kutatások történetéhez. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, I. 7–13.

Gálffy Ignác

1902 Jelentés a Borsod-Miskolczi Múzeum archaeológiai szakosztályának 1900. évi működéséről. A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület 1900. évi Évkönyve, 34–48.

1929 A múzeum. I. In: *Halmay Béla és Leszih Andor* (szerk.) Magyar városok monográfiája V. kötet Miskolc. 298–299. Budapest

Gálffy Ignác–Leszih Andor

1909 III. A múzeumi bizottság jelentése. Jelentés a Borsod-Miskolczi Múzeum 1906–1907. évi állapotáról. A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Évkönyve 1906–1907. 27–39.

1911 Jelentés a Borsod-Miskolczi Múzeum 1908., 1909. és 1910. évi működéséről. Miskolc

1913 Jelentés a Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Múzeumi Osztályának 1911–1912. évi működéséről és a Borsod-Miskolczi Múzeum 1911–1912. évi állapotáról. Miskolc

⁹⁸ Kadić O., 1915. b. 12–17.

⁹⁹ Lambrecht K., 1915. 3.

¹⁰⁰ Görgey L., 1909. 4.

Görgey László

- 1909 A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület 1908. évi június hó 28-án tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Évkönyve 1906–1907. 4.

Herman Ottó

- 1893a A miskolczi palaeolith lelet. *Archaeológiai Értesítő*, XIII. 2. szám. 1–25.
1893b A miskolczi tűzkő-szakóczák. *Természettudományi Közlöny*, XXV. 284. füzet. 169–183.
1893c Különfélék. *Archaeológiai Értesítő*, XIII. 2. szám. 186–188.
1908 A borsodi Bükk ősembere. *Természettudományi Közlöny*, XL. 470. füzet. 545–564.
1911 Herman Ottó előadása a Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Bizottságának 1911. február 6-iki ülésén. *Földtani Közlöny*, XLI. 1. füzet. 105–111.
1913 A magyar palaeolith és tartozékai. *Barlangkutatás*, I. 1. füzet. 10–12.

Hillebrand Jenő

- 1911 A répáshutai Ballabarlangban talált diluviális gyermekcsontok maradványai. *Földtani Közlöny*, XLI. 5–6. füzet. 452–464.
1912 A Balla-barlangban 1911. évben végzett ásások eredményei. *Földtani Közlöny*, XLII. 4. füzet. 763–772.
1914 Az 1913. évi barlangkutatásaim eredményei. *Barlangkutatás*, II. 3. füzet. 115–124.
1935 Magyarország őskora. *Archaeologica Hungarica* XVII., Budapest

Kadić Ottokár

- 1907 Adatok a színvölgyi diluviális ember kérdéséhez. *Földtani Közlöny*, XXXVII. 9–11. füzet. 333–345.
1915a A Szeleta-barlang kutatásának eredményei. A m. kir. Földtani Intézet Évkönyve, XXIII. 4. füzet.
1915b Jelentés a Barlangkutató Szakosztály 1914. évi működéséről. *Barlangkutatás*, III. 1. füzet. 12–20.
1937 A Szeleta-barlang szerepe a hazai barlang- és ősemberkutatásban. *Természettudományi Közlöny* pótfüzete az 1937. évi LXIX. kötethez. 117–124.

Kerek József

- 1988 A muzeológia alapjai. Budapest

Lambrecht Kálmán

- 1915 Herman Ottó. *Barlangkutatás*, III. 1. füzet. 1–9.

Leszih Andor

- 1902 II. A Múzeum archaeológiai osztályának rendezése. Jelentés a Borsod-Miskolczi Múzeum régiség osztályának 1901-ik évi állapotáról. A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület 1901. évi Évkönyve, 54–56.
1906 A Borsod-Miskolczi Múzeum az 1905-ik évben.
1905–1906 A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Évkönyve 49–65.
1929 A Múzeum II. In: *Halmay Béla és Leszih Andor* (szerk.) Magyar városok monográfiája V. Miskolc. 300–314. Budapest
1955 A múzeum ötven éve. A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, 1. 1955. szeptember. 2–6.

- 1958 A „Borsod-Miskolczi Múzeum” alapítói. A Miskolci Herman Ottó Múzeum Évkönyve, II. 125–127.
- Papp Károly*
1907 Miskolcz környékének geológiai viszonyai. A m. kir. Földtani Intézet Évkönyve, XVI.
- Petró József*
1902 Mélyen tisztelt közgyűlés! A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület 1901. évi Évkönyve, 22–27.
- Ringer Árpád*
1996 Miskolc földjének története a honfoglalásig. In: *Kubinyi András és Tóth Péter* (szerk.) Miskolc története I. 33–79. Miskolc
- Simán Katalin*
1978–1979 Régészeti ásatások és gyűjtések az Avason 1905–1978. A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, 17. 12–15.
- Szendrei János*
1886 Miskolcz város története és egyetemes helyirata I., Miskolcz város helyirata, természeti viszonyainak leírása és őstörténelme. Miskolc
1911 Miskolcz város története és egyetemes helyirata V. Miskolc város története 1800–1910. Miskolc
- Thurzó Nagy László*
é. n. Miskolci Lexikon 1900–1940. I. A. kötet. Miskolc. Kézirat a Herman Ottó Múzeum Könyvtárában.
- Vértes László*
1965 Az őskőkor és az átmeneti kőkor emlékei Magyarországon. A magyar régészet kézikönyve I. Budapest
- Jegyzőkönyv az 1911. jan. 25-i szakülésről. Hillebrand Jenő: Az ősemlék csontjai a Bükk hegység Balla-barlangjában című előadása; valamint Kadić Ottokár és Török Aurél hozzászólásai a témához. *Földtani Közlöny*, XLI. 1–2. füzet. 92–95.
- A Miskolczi Közművelődési Egylet Alapszabályai. 1893. december 31. B.-A.-Z. Megyei Levéltár IV. 809/b 207/894
- A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Alapszabályzata. 1899 Miskolcz
- A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Múzeum Bizottságának Ügyrendje. 1900 Miskolcz
- A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület 1900. évi Évkönyve. 1902. Miskolcz

DAS BORSOD-MISKOLCZER MUSEUM UND SEINE BEZIEHUNG ZUR ERFORSCHUNG DER URMENSCHEN BIS 1914

Einige Forscher (z.B. Mátyás Badányi, Béla Majláth, Jenő Nyáry, Samu Róth) haben schon in den Siebzigern des vorigen Jahrhunderts den ungarischen Höhlen ihre Aufmerksamkeit geschenkt. Samu Róth, der Realschullehrer des Komitats Szepes, war der erste, der die Feststellung des ungarischen Aufenthaltes der diluvialen Menschen zum ersten Mal zum selbständigen Ziel gesetzt hat. Er kann auch als Bahnbrecher der ungarischen Urmenschenforschung betrachtet werden. Durch die zufällige Entdeckung und natürlich dadurch, dass die Mittel des Bársony-Hauses in gute Hände geraten sind, konnten die Forschung der Altsteinzeit, der Aufschwung und die Systematik der Höhlenforschungen von Ungarn durch die Erkenntnisse und Ausdauer von Herman Ottó gestartet werden. Die Höhlenforschung trug durch die geologische Methode zur Zusammenstellung der Chronologie der Viertelzeitperiode bei und durch die Höhlenforschungen kamen immer mehr, aus prähistorischer Hinsicht wichtige, Funde zum Vorschein. Die Funde des Bársony-Hauses und die Debatten um ihr Zutagetreten trugen zur Gründung des Borsod-Miskolczer Museums indirekt bei.

Obwohl im Museum Menschen arbeiteten, die keine archäologische und museologische Ausbildung hatten, hat die Leitung, besonders Ignác Gálffy, die Wichtigkeit der Klärung der wissenschaftlichen Debatte und die Möglichkeiten vom Standpunkt der Sammlungsvermehrung des Museums perfekt erkannt.

Das Museum hat oftmals die eigenen Forschungen zurückgedrängt und die Höhlenforschungen von Hámor unterstützt. Dadurch wurde es der Hauptförderer einer der berühmtesten und vom Ausland anerkannten Höhle, der Szeleta Höhle, und der Hauptförderer der Forschungen, die bei der Klärung der Existenz des diluvialen Menschen von Ungarn helfen.

Edina Szentesi